

Αρχαιολογικά

Η αρχαία και βυζαντινή ακρόπολη των Φαρσάλων καταλαμβάνει το ύψωμα «Προφήτης Ηλίας» στα νότια της σύγχρονης πόλης. Έχει σχήμα επίμηκες και αποτελείται από δύο πεπλατυσμένα εξάρματα με ένα στενό διάσελο ανάμεσά τους. Διακρίνονται τέσσερις κύριες φάσεις οχύρωσης του χώρου. Η πρώτη χρονολογείται στα τέλη του 6ου-αρχές 5ου αι.π.Χ., η δεύτερη στο β' μισό του 4ου αι.π.Χ., η τρίτη στα παλιοχριστιανικά χρόνια και η τελευταία στη μεσοβυζαντινή περίοδο.

Η ανατολική πλευρά της Ακρόπολης.

Περιήγηση στην Ακρόπολη των Φαρσάλων

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

«Ειν' αγοράή μεν κύδεα και πινυταίη πρήξι-
εν· εν δ' αγροίς Φύσιος χάρις»

*(Στην αγορά η δόξα και τα κέρδη, στην εξο-
χή η χάρη της Φύσης)...*

Μητρόδωρος, Επιγραμματοποιός

Τριανταμία του Μάρτη, στην καρδιά της Άνοιξης και κάτω από έναν ανελέημονα ήλιο, η θερμοκρασία της ψυχής θα πάρει να σκαρφαλώνει στους ουρανούς της ευδίας, ώστε να πέσει ο γριφώδης κι ανεξιχνίαστος βήχας του χειμώνα, που μας ταλάνισε βαριά, και ν' αρχίσει ν' ανεβαίνει ο άλλος "βήχας", της ανοσίας των ονειρών, που θα μας μπάσει οριστικά στον κύκλο της Ομορφιάς και της αναγέννησης...

Τριανταμία του Μάρτη λοιπόν, με χλιο χορτάρι, βελούδο κι ολομέταξο σεντόνι, θα βγούμε από το άντρο της χειμέριας νάρκης, θα στολιστούμε και θα στολίσουμε την Άνοιξη που θα μας ντύσει πονη-

ρά με πόρπες και ζωνάρια ευφρόσυνης χλιδής...

Τριανταμία του Μάρτη, να εστιάζεις στο μελισσόχορτο και ν' αφουγκράζεσαι το αέναο ταξίδι των μελισσών, να παίρνει σάρκα και οστά το Ασάλευτο και το Ανέλπιστο, να γίνεται θρύψαλο από τα πολυβόλα της Άνοιξης ο θόλος τ' ουρανού, να μυρίζει η αμασχάλη σου σπαράγγι και βεργί, να στριγκλίζει ο πήγασος και να βγάζει θεριό κεφαλάκι ο ύσσωπος και η τσουκνίδα, να οπλίζετ' ο βολβός στα χέρια αντάρτισσας αγριοτριανταφυλλιάς, να βγαίνουνε σεργιάνι οι μωσκιές και να γλυκαίνει το αίσθημα του κάκτου δίχως ν' αγκυλώνει η ιδέα του.

Φύγαμε τριανταμία του Μάρτη από την πλατεία που κατείχαν οι αντι-εξουσιαστές ζητώντας μερίδιο από τη δικαιοσύνη της ουτοπίας...

Ο δρόμος που διαλέξαμε - τριανταμία του Μάρτη - ήταν αυτός της Άνοιξης μέσω μιας εύκαμπτης λεωφόρου που οδηγεί στα επιχώρια μιας διάσημης αρχαίας

πόλης: Της αρχαίας Φαρσάλου. Κάτω στη νέα πόλη, εκεί ακριβώς όπου έσταζε ακόμη ο ρους του Απιδανού ποταμού, παρεπιδημούσε η χάλκινη όψη της Θέτιδας, έτσι όπως την κατάντησαν οι νεοφάρσαλοι εποικιστές που έπνιξαν το θεικό ποτάμι για χάρη της οδοποιίας τους...

Από πού να βρεις την άκρη για να βγεις στον πηγαϊμό για την αρχαιόπολη; Ασφαλώς μόνο από τις δέλτους της ομηρικής ιστορίας.

Κάπως έτσι βρεθήκαμε στην είσοδο του ωραίου λόφου που οδηγεί στα μυστήρια της ακρόπολης. Εκεί μας περίμενε ένας ουτοπιστής τοπικιστής. Ο **Βασίλης Ζαφειρούλης**, (ένας γεωλόγος – μηχανικός που νοιάζεται για τη γη των προγόνων), Φαρσαλινός ως το κόκκαλο και ο οποίος περίμενε μάταια τους “οικολόγους”, το δήμαρχο και τους μαθητές, μιας μικρής κοινωνίας συρόμενης στα κανάλια του πρέπει, για να απαλλάξουν τάχα το δά-

σος της ακρόπολης από τα χειμερινά κατάλοιπα των ξεραμένων κλάδων.

Μάταια μας τράβηξε ως το κοντινό παράθυρο της δικιάς του ελπίδας για να μας ανοίξει τα μάτια και να μας δείξει τη λεκάνη απορροής που ακρήστεψαν οι νέο-οικολόγοι.

“Βλέπετε κανένα τουσ”, μας έλεγε, “όλοι καμώνονται πως είναι στην εκκλησιά και λειτουργούν... να ιδώ εδώ πότε θα λειτουργηθούν, στις θύρας (ναι, στις θύρας) της εκκλησίας της φύσης... στην εκκλησιά δηλαδή του σπιτιού τους - και της ζωής τους της ίδιας...”

“Αλλά δε φταίει η εκκλησιά γι αυτό... φταίει ο άλλος δαίμονας του νεοέλληνα, ο καφενές, το αραλίκι, η ξάπλα και το κουβεντιολί, που τους καθηλώνει ύστερα από τη λειτουργία, αμέσως μετά το αντίδωρο... έχουν μαθέσει χρόνο για το αντίδωρο του παπά και τη “μεταλαβιά” του καφετζή, αλλά δεν έχουν καθόλου καιρό για το δώρο της ζωής και της φύσης...” κατέληξε ο νεολάτρης των Πα-

Η Δυτική Είσοδος του Κάστρου όπως διατηρείται σήμερα.

λαιοφαρσάλων...

Τα Φάρσαλα μπορεί να είναι μια σύγχρονη πόλη, αλλά διαθέτει μια διαχρονική ιστορία, από τα προϊστορικά ίσαμε και τα νεότερα χρόνια. Είναι τεράστιος ο πλούτος των αρχαιοτήτων που έχουν αποκαλυφθεί και φυσικά διατηρούνται ως σήμερα σε θαυμάσια κατάσταση.

Σε κάθε μας βήμα αποκαλύπτονται αλληπάλληλα τμήματα της αρχαίας οχύρωσης, καθώς και ταφικά κτίσματα, ενώ στην κορυφή που φτάνουμε ύστερα από μισή ώρα περπάτημα, προβάλλουν ξεχωριστά τα ερείπια της αρχαίας και της βυζαντινής ακρόπολης.

Η εύφορη κοιλάδα του **Ενιπέα ποταμού**

Το μονοπάτι του διάσελου στην κορυφή της Ακρόπολης που συνδέει τους δύο Πύργους.
Η ψηλότερη εκδοχή της νότιας πλευράς πάνω από τον Φαρσαλινό Κάμπο.

ως και τα διάφορα υψώματα γύρω από τον πολεοδομικό ιστό των Φαρσάλων έπαιξαν καθοριστικό ρόλο, ώστε η περιοχή να κατοικηθεί από τη νεότερη νεολιθική εποχή (4000 π.Χ.). Τώρα η εγκατάσταση των μυκηναϊκών χρόνων επάνω στο λόφο ταυτίστηκε με την **ομηρική**

Φθία, γενέτειρα του Αχιλλέα.

Η ακρόπολη στην οποία φτάνουμε τώρα, καταλαμβάνει την κορυφή του υψώματος του Προφήτη Ηλία και αποτελείται από δυο επιμήκη κορυφώματα που τα χωρίζει ένα στενό διάσελο. Η πρόσβαση στην ακρόπολη, τότε, γινόταν από δυο

Συνολική εικόνα της Ακρόπολης σε σχέση με την νέα πόλη
και τον Θεσσαλικό Κάμπο.

Η ανατολική πύλη της Ακρόπολης με τις δύο διαφορετικές ιστορικές της φάσεις, αρχικά τα κατάλοιπα της κλασσικής και έπειτα της μεσαιωνικής εποχής. (κάτω)

Η Δυτική Πύλη της Ακρόπολης.

πύλες, “αντωπά”, όπως τις χαρακτηρίζει η αρχαιολογία, στο διάσελο (η μία απέναντι – φάτσα - στην άλλη). Οι δυο πύλες εξασφάλιζαν διαφορετική επικοινωνία, η μια (βορεινή) προς την πόλη και η άλλη (νότια) προς το εξωτερικό της (διαφυγή). Στον αρχαιολογικό χώρο των Φαρσάλων διακρίνονται τέσσερις φάσεις οχύρωσης. Η πρώτη χρονολογείται στα τέλη του 6^{ου} με αρχές του 5^{ου} αιώνα π.Χ. και είναι κατασκευασμένη από ογκόλιθους που ακολουθούν το πολυγωνικό σύστημα τειχοποιίας. Αυτού του είδους η τειχοποιία διατηρείται θαυμάσια στη βόρεια πύλη. Η δεύτερη περίοδος, με τετραγωνισμένους λίθους κατά το ισόδομο τραπεζιόσχημο σύστημα, τοποθετείται στο δεύτερο μισό του 4^{ου} αιώνα π.Χ., τα ερείπια (τείχνη) της οποίας σώζονται στο νότιο και δυτικό σκέλος της οχύρωσης. Ανάμεσα στις δυο πύλες υπάρχει (σώζεται) σήμερα μια τεράστια δεξαμενή, η οποία κατά τους αρχαιολόγους ανήκει σε

αυτή τη δεύτερη περίοδο.

Στα πρώτα ρωμαϊκά χρόνια (2^{ος} π.Χ. αιώνας) εγκαταλείπεται σταδιακά η πόλη και ο πληθυσμός μετακινείται σε άλλες θέσεις. Το 48 π.Χ. μάλιστα στην πεδιάδα που απλώνεται μπροστά από τα Φάρσαλα θα διεξαχθεί μια από τις γνωστότερες εμφύλιες συρράξεις των ρωμαϊκών χρόνων για τη διακυβέρνηση της Ρώμης, μεταξύ του Πομπήιου και του Καίσαρα.

Κατά την τρίτη περίοδο (πρώιμα βυζαντινά χρόνια) επισκευάζεται η ακρόπολη με επαναχρησιμοποίηση του αρχαίου δομικού υλικού με συνθετικό ασβεστοκονίαμα. Στην ύστερη βυζαντινή περίοδο (13^{ος} και 14^{ος} μ.Χ. αιώνας) ανήκουν τα τμήματα των τειχών από μικρούς και μεσαίους αργούς λίθους, κολυμπητούς σε κονίαμα. Την εποχή αυτή χρονολογούνται η μεγάλη ορθογώνια δεξαμενή καθώς και τμήματα των λιθόστρωτων δρόμων (εκπληκτικά απομεινάρια για περπάτημα). Το περπάτημα – μες στην καρδιά της

Η φυσική ΝΑ έπαλξη της Ακρόπολης.

Άνοιξης - είναι απόλαυση και λειτουργία μυπτική στο ονειρικό διάβημα της φρέσκιας ζωής.

Θα ολοκληρώσουμε την περιήγησή μας στην ακρόπολη των Φαρσάλων κατηφορίζοντας από το δρόμο που έχει ανοιχτεί για όσους επιθυμούν ν' ανέβουν στο ύψωμα του Προφήτη Ηλία, όπου και τα τείχη της ακρόπολης. Θα κινηθούμε όμως κυκλικά περνώντας από τη συνοικία Βαρούσι που δημιούργησαν οι

Χριστιανοί κατά τα έτη της Οθωμανικής κυριαρχίας, οπότε οι μεν Οθωμανοί κατοίκησαν την κύρια ζώνη της ακρόπολης και της καμπίσιας λεκάνης, ενώ οι Χριστιανοί περιορίστηκαν στη συνοικία του Αγίου Νικολάου, όπου έχτισαν τον φτωχό τους συνοικισμό.

Ο Βασίλης Ζαφειρούλης, ο νεομάρτυρας αυτός της πόλης των Φαρσάλων, μόνος και αδύναμος να αντιταχτεί στο παντοδύναμο σύστημα των νεοτεχνοκρατών,

κοιτάζει πέρα από την ακρόπολη και το βλέμμα του – βλέμμα γαιωδέτη σοφού – οικτρίζει τους συμπολίτες του που αφήνουν ανεκμετάλλευτα (κολλημένος σε αυτό) τα νερά του χειμώνα, από τα χιόνια (ναι, από τα πολλά χιόνια), αυτά που σωρεύονται κάτω από την ακρόπολη στην κοιλάδα που σχηματίζει η υδάτινη λεκάνη που πάει χαμένη.

Κοιτάζει με λύπη πέρα από το λόφο και τον άγριο υπόροφο του εδάφους του να

Η κατασκευή του τείχους άρχισε στα τέλη του 6ου αι. και συνεχίστηκε έως και τον 4ο αι. π.Χ. Το τείχος ήταν εξολοκλήρου λίθινο και για την κατασκευή του χρησιμοποιήθηκε ντόπιος γκριζωπός ασβεστόλιθος. Το κυριώτερο σύστημα δόμησης του τείχους είναι το ισόδομο τραπεζιόσχημο. Σε μικρό μόνο τμήμα του, το πρωιμότερο χρονολογικά, έχει κτιστεί σύμφωνα με το πολυγωνικό σύστημα, με επίδραση της λέσβιας τοικοδομίας, αλλά και με την έμπλεκτο τεχνική.

Η συνολική περίμετρος του δεν ξεπερνούσε τα 5 χιλιόμετρα και το πάχος του κυμαίνεται από 1,50 έως 2,80 μέτρα. Σε όλη την περιμέτρό του υπήρχαν είκοσι τρεις τετράπλευροι-ορθογώνιοι πύργοι, από τους οποίους είναι σήμερα ορατοί με σαφήνεια δεκαεννέα, ενώ έχουν εντοπισθεί τέσσερις πύλες και μία πυλίδα, επάνω στους άξονες των οδικών αρτηριών που οδηγούσαν στην πόλη.

μαραίνεται και μας λέει *“πήγατε στη σπηλιά των Νυμφών;”* Τον κοιτάμε απορημένοι *“ποια νάναι τάχα αυτή η σπηλιά”*, ενώ ο ίδιος σιωπά, καθώς μας βλέπει διστακτικούς.

Δεν αφήνουμε να πάει χαμένη η ευκαιρία και παίρνουμε το δρόμο για τη Βρυσιά, μισό χιλιόμετρο απόσταση από το τέρμα των Φαρσάλων, αλλά όσο και να διακονούμε τον λουλουδιασμένο κάμπο, άλλο τόσο αδυνατούμε, δίχως τη βοήθεια του Βασίλη, να εντοπίσουμε κάποιο ίχνος από το αρχαίο σπήλαιο των Νυμφών.

Όσους ρωτούμε ψάχνοντας, μας κοιτάνε περίεργα, και μας λένε *“κάπου εκεί”* με το εκεί νάναι κάπου στο πέρα από την επικράτεια του γνωστού και δώθε από το χάος του ακουστού...

Η διάσχιση της πολλαπλής (και διαχρονικής) ακρόπολης των Φαρσάλων κράτησε δυόμιση ώρες, συναπτά, με μια αδιάκοπη περιπλάνηση στα άχραντα μυστήρια του έξοχου Φαρσαλινού νυμφώνα...